

մածին հոռեհն տեսանելի պիտի ըլլայ, ի սկզբան նուաղ լոյս պիտի ունենայ, և ապա իւր ամբողջ փայլովը պիտի տեսնենք աստղը: Եւ ինչպէս դարձեալ ծածկումի կ'ենթարկուի, սակայն մարած աստղը որ իւր հեռակէտին ժամանակ դանդաղ շարժման ենթակայ էր, այժմ հեռակէտն անցնելուն՝ պիտի սկսի շարժումը երազել, որով կրկին ծածկումի պիտի ենթարկուի լուսաւոր աստղը՝ նախ միզամածով և ապա մարած աստղին զանգուածէն խաբաւ նուելով: որով բոլորովին աներևոյթ պի-

տի ըլլայ լուսաւոր աստղը ժամանակ մը: Ուստի ժամանակաւոր՝ զորս տաժամայն աստղը ևս կարելի է անուանել, իրենց երևման և դարձեալ մարելու պատճառը՝ որ րադիումի դրութեամբ չէր բացատրուեր՝ ծածկումի դրութեամբ միայն բացատրելով, կրնանք հետևեցնել թէ ոչ եթէ թող խում մը կ'ունենանք մեր գլխոյն վերև ալ ծածկում մը: Եւ այս վերջնոյս դրութեամբ կարելի է բացատրել ևս շատ մը փոփոխական աստղաց երևոյթները:

Հ. ԽՈՐԵՆ. ՍԻՆԱՆԵԱՆ

Բ Ա Ն Ա Ս Ի Ր Ա Կ Ա Ն

ՀԱՅՏԵՐԷՆ ՆՈՐ ԲԱՌԵՐ

ՄԻՆԱՍ ՀԱՄԻՆԵՑԻՈՅ ՄԷՋ

(ՏԿ. Վազարշապատ 1870)

1. Անշումանալ

Որում կուտեալ զօրօքն ի վերայ նորա, և նա փախեալ անշանացեալ (էջ 99):

Ջսա դաւեալ Տիբերիոս՝ կամէր ունել և առաքել յաքսորս, զոր իմացեալ փախեալ անշանացեալ (էջ 103):

Կը նշանակէ «հետքը կորսնցնել, անհետ ըլլալ, ծածկուիլ»։ այլուր կայ ասոր ներգործականը. Ձոր իմացեալ կոստանդեայ թագաւորին, սպանանել կամէր զնա, որ և փախեալ անշանացեալ զինքն և եղև արեղայ ի վանս ինչ (էջ 82): Նշեալս վկայութիւնը չունի, բայց գիտէ ուրիշ վկայութիւն մը՝ ճառընտիրներէն:

2. Արմա

Եւ կայսերքն՝ ըստ անուանն՝ առիծ արմա առաքեցին նմա (Լևոն Բ-ի), զոր բարձեալ ի վերայ դրօշի իւրոյ՝ առաջի իւր ընթանայր (էջ 42):

Կը նշանակէ «զինանշան» և փոխառեալ է իտալ. *arma* «զինանշան» բառէն. ասիկա ալ կու գայ լատ. *arma* «զէնք» ձևէն:

3. Բազմամուռ

Շինեաց Տրայիանոս կռապաշտ արքայն զկամարակապ կամուրջն ի վերայ մեծամեծ և անհուն գետոցն, և զսալարակապն ի ձորս, ի բազմամուռ և ի տրդմային տեղիս ճանապարհաց (էջ 63):

Պէտք է հասկնալ թագմամամուռ, այն է զշատ մամուռներ պատած, ճահճոտ:

4. Գրայարկ

Լևոն՝ որդի Հեթում, սա զրասէր կու չեցաւ. հաստատեալ դպրոցս և դասատունս՝ ստացաւ գրայարկս (էջ 44):

Կը նշանակէ «մատենագարան, գրադարան»։ չունի նշն, բայց գիտէ Առձեռն:

5. Դիպուկ

Իսկ Անդրոնիկոս ոմն իշխան՝ որպէս թէ ցաւակցաբար եկեալ և պահեալ զԱլէքս, դիպուկ ժամ գտեալ խեղդեաց զԱլէքս և զմայրն նորա (էջ 122):

Կը նշանակէ « Եւրամար » . նոյն է դիպսոն, դիպսոնաւոր բառին հետ, ՆՆՔ չունի, բայց Առձեռնը գիտէ:

6. Թազգիլ

Սա Թազգեալ ի պապոյն Ռնորիոսէ ի Հոռով (էջ 138):

Հրամայեաց նմա անձամբ գնալ ընդ պապոյն ի յազատութիւն սուրբ աշխարհին և յետ յաղթութեանն Թազգիլ ի պապէն (էջ 139):

Թազգիւ երկաթեայ Թազգեալ ի պապէն (էջ 142):

Եւ Լուստփիկն՝ հակառակ պապին՝ զոմն պապացոյց և ի նմանէ Թազգեալ (էջ 143):

Կը նշանակէ « Թագ առնել, Թագ ստա-նալ » . այլուստ ծանօթ է այս բային ներգործականը՝ Թագալուր պսակել, Թագաւորեցնել » . հմտ. Եւ բերեալ ի Հոռով և Թազգեաց զնա պատուով (էջ 137): ՆՆՔ ունի Թազգի բայց Թազգի ձևը չգիտէ:

7. Թիւրաճնունը

Սա որդի էր վաղենտիանոսի, բայց Թիւրաճնունը և ոչ ուղիղ ամուսնութեամբ (էջ 85):

Կը նշանակէ « ապօրինի կենակցութեամբ ծնեալ »:

8. Խարբալիլ

Եւ Իրատիանոս ոտիւնը և ձեռքն փաթերակեցաւ և խարբալեցաւ . և մոեալ ումանը հատին զգլուխ նորա (էջ 86):

Կը նշանակէ « փնատել, կարկամիլ, անդամալուծութիւլ » . Հինէն ծանօթ է ասոր ներգործականը՝ խորրայել « մաղել, փնտ. տակնուվրայ ընել, փնասել », որուն վկայութիւնները տես ՆՆՔ:

9. Ճաշկիր

(Վաղարշակ) եղ զինակիր, ճաշկիր, գիւնեպան՝ որք են Գնունիք ի վերայ զինոյ... սառնապանս, զոնապանս և այլ սոյնպիսիս կարգաւորեաց (էջ 15):

Նոյն է պրս. چاشگر čašgar կամ چاشکیر

čāšnigir ձևին հետ և կը նշանակէ « պալատական այն պաշտօնեան » որ արքունիքին ճաշեղէններուն վրայ կը հակէր, ա-նոնց համը նայելով և իր ցուցմունքնե-րով կ'աշխատէր աւելի համեղ դարձնել զանոնք. տե՛կ. չէշիհի պաշի »:

10. Դաւթիլ

Քանգի նաւթեցին (տպուած է ճափտե-ցիկ) զձայրն նետին և կրակեցին և լցին ի բաղաքն, որ այրեցաւ (էջ 60):

Կը նշանակէ « նաւթի մէջ թաթխել, բարեւոյզ զօծել »:

11. Ուրպ

Սա վասն գոռոզութեանն սպանաւ յիւրայնոցն և Թազգեալ յուրպն Հոռմայ, զոր և պատուեցին արձանօք ըստ հնոցն քա-ջաց (էջ 74):

== լատ. urbs (urbis, urbem) « քաղաք » բառն է:

12. Պատմատաղել

Ի պատեբազմի Հիլինացոց, զոր Հոմերոս պատմատաղեաց, անկեալ մեռաւ Զարմայ (էջ 10):

Կը նշանակէ « ռոտնաւորով պատմա-գրել »:

13. Սալարակապ

Շինեաց Տրայիանոս կոսապաշտ արքայն զկամարակապ կամուրջն ի վերայ մեծամեծ և անհուն գետոցն, և զսալարա-կապն ի ձորս, ի բազմամուտ և ի տղ-մային տեղիսն ճանապարհաց (էջ 63):

Նոյն բառը ունի նաեւ Յակոբ Կարնե-ցի, Տեղագիր վերին Հայոց (տպ. Վաղարշապատ 1903), էջ 31. « Սպանդա-նոց և շուկաներ, սալարակապ խաներ (իջևաններ) և փութիկաներ, քարտաշ գեղեցիկ շինուածովք և եկեղեցիք բազումք »:

Կը նշանակէ « քարաշէն, քարակերտ, սալ քարերով շինուած »: Բառս կազմու-թեան կողմէ տարօրինակ է. բարբոսած ըլլալով սալ և կապ բառերով, ար մասը աւելորդ է: Ասկիւ կրնայ սակայն ձեա-

ցած ըլլալ տարրիկի, սայտրիկի բառերուն ազդեցութեամբ. հմտ., նաև վանի բարբառով տարարտուն խոռոչը սալ քար», սալարիկի «սալ քարեր շարել, սալարկել»:

14. Սառնապան

Այս բառին վկայութիւնը տե՛ս վերը թիւ 9. ձեռագրին և տպագրին մէջ դրուած է ստրնապան ձեռով, որ պէտք է ուղղել սառնապան, կը նշանակէ «սառցատան վերակացու»։ Կը համապատասխանէ թոր. Բ. 7 ձիւնական, ձիւնակիր բառերուն։

Շար.

Հ. ԱՃԱՌԱՆ

ԻՏԱԼԱՅԻ ՆՈՐ ՀԱՅԱԳԷՏՆԵՐ

Որքան ցնձել կ'աշխատուի մեր հայրենի հողուն վրայ հայ յիշատակը, այնքան ընդհանուր աշխարհի ուշագրութիւնը և համակրութիւնը կը դառնայ գէպի տառապեալ Հայը, որու լեզուն, պատմութիւնը, մատենագրութիւնը շահագրգռած են միշտ օտարները։ Ներկայ արհաւիրից չըլլան արգելք չըլլար որ հայագէտներու թիւին վրայ աւելնան կարող և մասնագէտ չորս իտալացիներ ևս ի Հռովմ, որոնք հայկական լեզուն սկսած են ուսումնասիրել, անոր մատենագրական անսպառ գանձերէն օգտուելու փափաքով։

Անձանոթ մը չէ գիտական աշխարհի համար ուսումցիչն Սիլվիոս Յովսէփ Մէրքաթի, որ ձեռք քարկած է Ս. Եփրեմի գրուածոց յոյն և լատին թարգմանութիւններուն նոր հրատարակութեան մը՝ Monumenta Biblica et Ecclesiastica շարքին մէջ, և լոյս ընծայած է, 1915ին ի Հռովմ, Ա. Պրակը իր մեծղի ձեռնարկին՝ որ ստուար հատորներու կը կարօտի։ Սոյն Պրակով հմուտ ուսուցիչ-

չը կը ներկայացնէ մեզ ստորի սուրբ Հօր երեք ճառերը միայն՝ յԱրքանամ և յիսահակ - ի Մեծն Բարսեղ - յԵղիա, ըստ յոյն թարգմանութեան՝ օտանաւոր չափով, քաղ, դատութեամբ ձեռագրաց, և գիտական յառաջարաններով ի սկիզբն իւրաքանչիւր ճառերուն, և ի վերջն ծանօթութիւններով։ Շուտով ըմբռնած է Մէրքաթի կարևորութիւնը իր այս ձեռնարկին համար՝ հայերէն մեր ոսկերչիկի թարգմանութեան, որ եթէ չունի յունականին հնութիւնը, ժամանակակից բարձր գրեթէ Եփրեմի, սակայն շատ անգամ պահած է նուազ աղաւաղեալ ձեւեր, և այս պարագան ուղղակի կը ծառայէ Մէրքաթիի նպատակին, քանի որ վերականգնել մտադրած է նա Ս. Եփրեմի գրուածները թարգմանութեանց միջոցաւ, քննարկելով մէջ ըստ աշխատութիւնները պատշաճ չըլլալուն։ Արդ եռանդնաւորուած այեգարդ Միխիթարեանի մը յորդորով և անկախութեամբ, սկսած է 1915-1916ի չըլլանին մէջ սորվիլ հայերէնը, և մեզ զարմանք չպատճառեց, երբ Հռովմայ համալսարանի մէջ Բիզանդական գրականութեան վրայ դասախօսող մեծանուն ուսուցչին հանդիպեցանք, և գտանք իր սորված հայերէնը նորոգելու մտադիր՝ հայերէն ժամագիրքն ի ձեռին։

Երկրորդ հայագէտն է Ապերթո Վաքարի Յիսուսեան գիտական վարդապետը, որու դասախօսութեանց հաճելով ներկայ գտնուեցայ 1916-7ի առաջին կիսամեային՝ Հռովմայ Ս. Գրոց քարձրագոյն վարժարանի մէջ, ուր կը պարզէր Աստուածաշունչի երբայական և յունական քննարկներուն պատմութիւնը։ Նա արդէն իսկ ինքնաշխատութեամբ ուսած հայերէնը այս ուսումնական տարեշրջանին այնքան զարգացուց, որ ոչ միայն Իսիքիոսի Յորայ մեկնութեան հայկական հրատարակութեան կրցաւ օգ-

1. Յաջորդ Պրակին Նի. Թերէն մեծ պիտի ըլլայ սուրբ Հօր ճառն ի Յովնան եւ յապոյնարարին Նիկեոսեացոյ, որու հայերէն թարգմանութիւնը ամբողջութեամբ իսաւ։

Լերենի վերածած է Հ. Գաբրիէլ Վ. Նահապետեան, ի զհիշում Մէրքաթիի ուսումնասիրութեան, նոյն ինքն ուսուցչին ինքնաշրջով։